

UDC 82-821

**BƏXTİYAR VAHABZADƏNİN ÇOXCİLDLİK "ƏSƏRLƏRİ"NİN
I CİLDİNİN NƏŞR XÜSUSİYYƏTLƏRİ**

Ələmdar Qəmbər oğlu Bayramov
Bakı Dövlət Universiteti Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin
dekan vəzifəsini icra edən,
Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi kafedrasının dosenti,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

Nərminə Aleksandr qızı Xanlarova
Bakı Dövlət Universiteti
Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi kafedrasının magistrantı

Açar sözlər: əsər, çoxcildlik, bədii tərtibat, redaktə, nəşr.

Ключевые слова: произведение, многотомник, художественное оформление, редактирование, издание.

Key words: composition, multivolume, artistic design, editing, publishing.

Xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadənin demək olar ki, bütün yaradıcılığını əks etdirən 12 cilddən ibarət "Əsərləri" 2005-2007-ci illərdə "Azərbaycan" və "Çaşıoğlu" nəşriyyatları tərəfindən yüksək poliqrafik icra və nəfis tərtibatla buraxılmışdır. Çoxcildlikdə görkəmli ədibin şeirləri, poemaları, dramları, publisistik məqalələri, elmi məqalələri və yaradıcılığının digər nümunələri dərc olunmuşdur.

Çoxcildliyin 2005-ci ildə "Azərbaycan" nəşriyyatı tərəfindən buraxılan I cildində müəllifin ilk şeir kitabından başlayaraq "Mənim dostlarım" (1949), əvvəllər nəşr edilmiş "Bahar" (1950), "Əbədi heykəl" (1951), "Dostluq nəğməsi" (1953), "Çinar" (1956), "Sadə adamlar" (1956), "Ceyran" (1957) və başqa kitablarında gedən şeirlərindən nümunələr toplanmışdır. Eyni zamanda çoxcildliyin birinci cildində müəllifin 15 il ərzində (1945-1960) yazılmış 9 poemasından ("Toxucu qız", "Dostluq", "Aylı gecələr", "Əbədi heykəl", "İftixar", "İztirabın sonu", "Sadə adamlar", "Gülüstan", "Şəbi hicran") beşi – "Əbədi heykəl", "İztirabın sonu", "Sadə adamlar", "Şəbi hicran" və "Gülüstan" poemaları da yer alıb. Çoxcildliyin birinci cildinə daxil edilmiş şeir və poemalar 1945-1960-cı illərdə yazılmışdır və müəllifin 15 illik yaradıcılıq dövrünü əhatə edir.

Araşdırma zamanı həmin əsərləri əvvəllər çap olunan kitablarla müqayisəli təhlil edəndə aydın olur ki, müəllif əsərlərinə sonradan müəyyən

dəyişikliklər, üslub düzəlişləri etmiş, ixtisarlara və əlavələr aparmışdır. Bəxtiyar Vahabzadə çoxcildliyin birinci cildinin əvvəlində "Müəllifdən" başlığı ilə qeydlərini yazmış, həmin qeyddə gələcək tədqiqatçılara müəyyən tövsiyələr, eyni zamanda istiqamət vermişdir. Ədibin "Müəllifdən" adlı qeydlərində oxuyuruq: "Ömrün qürubu yaxınlaşdıqca yaradıcılığa başladığım ilk illərdən bu günə qədər yazdıqlarıma nəzər salmaq, inkişaf xəttimi izləmək, bürəmlərimi təhlil etmək, xüsusən ilk yazılarımla sənət baxımından ələk-vələk eləmək arzusu gün-gündən qəlbimdə böyüyürdü. 2000-ci ilə çatanda bu arzu reallaşmağa başladı. Əvvəl pyeslərimə baxdım. Pyeslərimdə sovet rejiminin tələblərindən irəli gələn yanlışlıqlarımla, xətələrimin əsas qismini demək olar ki, ləğv edə bildim. (Xüsusilə 1972-ci ildə yazdığım "Dar ağacı" pyesimdə). 2001-ci ildən ilk şeir kitabçalarımda "Mənim dostlarımla" (1949), "Bahar" (1950), "Əbədi heykəl" (1951), "Dostluq nəğməsi" (1953), "Çinar" (1956), "Sadə adamlar" (1956), "Ceyran" (1957) gedən şeirlərimə yad gözü ilə baxdım. Etiraf edirəm ki, burada həm dövrün tələbi, həm də dil-üslub baxımından xeyli xətələrlə üzləşdim. Əlbəttə, bunlar gənc qələm sahibinin naşılığından doğan xətalardır. Buna görə də şeirlərin və poemaların bir qismindən tamam imtina etdim. Bir qismini isə dil baxımından bir qədər işlədim. Amma naşılıqdan və qələmin hələ bişməməsindən irəli gələn üsluba toxunmadım. 15 il ərzində (1945-1960) yazılmış 9 poemadan ("Toxucu qız", "Dostluq", "Aylı gecələr", "Əbədi heykəl", "İftixar", "İztirabın sonu", "Sadə adamlar", "Gülüstan", "Şəbi hicran") beşini – "Əbədi heykəl", "İztirabın sonu", "Sadə adamlar", "Şəbi hicran" və "Gülüstan"ı bu kitaba saldım. Yerdə qalan "Toxucu qız", "İftixar", "Dostluq", "Aylı gecələr" poemalarından isə tamamilə imtina etdim. "Əbədi heykəl" və "Sadə adamlar" poemaları qüsurlu ifadə və sadələşmə səhvlərlə yanaşı, kənd və şəhər problemlərinə toxunmaq, kənddə mədəniyyətin yüksəlməsi probleminin qoyuluşu və xarakter yaratmaq baxımından mənə maraqlı göründüyündən onları kitaba daxil etdim. Gələcək tədqiqatçılardan böyük bir xahişim var: yuxarıda adlarını çəkdiyim kitablarımdan çaxartdığım şeir və poemalarından müəllif olaraq mən imtina etdiyim kimi, onlar da imtina etsin və onları tədqiqatçılara cəlb etməsinlər. Əks təqdirdə onlar mənim ruhumu incitmiş olarlar. Çünki vəsiyyət hər kəs üçün müqəddəs olmalıdır. Mən belə hesab edirəm ki, 1945-1960-cı illər arasında, yəni 15 il ərzində yazılan şeir və poemalarından ibarət bu kitab külliyyatımın I cildi hesab olunsun. Tədqiqatçılarımın nəzərinə bir cəhət də çatdırmaq istəyirəm: 1955-60-cı illərdən sonra mənim üslubum, yazı tərzim artıq formalaşsa da, yaradıcılıq yolum müəyyənləşsə də, ondan sonra, lap son yazılarımda da bəzi şeirlərimdə müəyyən dəyişikliklər aparmaq, ya ixtisar, ya da bir-iki bənd əlavə etmək mənim adətimdir. Bəzi şeirlərimə çap olunandan sonra əlavələr edir, yaxud ifadə tərzini dəyişirəm. Bəzi şeirlərimi sonrakı çaplara müqayisə etsəniz bunu özünüzdə görə bilərsiniz. Oudur ki, mənim yazılarımda həmişə ən son çapı məqbul saymağınızı xahiş edirəm".

Xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadənin 12 cildən ibarət "Əsərləri"nin I cildinə "Mənim dostlarım" kitabından 12, "Bahar" kitabından 7, "Dostluq nəğməsi" kitabından 7, "Əbədi heykəl" kitabından 11, "Çinar" kitabından 29, "Ceyran" kitabından 46, "Aylı gecələr" kitabından 39, "Şairin kitabxanası seiryası" ilə buraxılan "Seçilmiş əsərləri"dən isə 29, ümumilikdə 180 şeiri və qeyd etdiyimiz kimi 5 poeması toplanmışdır. Bu əsərlərin bir qismi müəllifin məktəb illərini, təhsil dövrünü əhatə etdiyi üçün didaktik mövzuları, digərləri isə vətənpərvərlik və ictimai mövzuları əhatə edir. Qeyd etmək lazımdır ki, Bəxtiyar Vahabzadənin bütün yaradıcılığı, xüsusilə də ədibin yaradıcılığının müxtəlif mərhələlərini və janrlarını əhatə edən 12 cildlik "Əsərləri" ölkəmizdə bədii ədəbiyyatın, insanların bədii zövqünün, mütaliə mədəniyyətinin inkişafında mühüm əhəmiyyət daşıyır. Əgər nəzərə alsaq ki, bədii ədəbiyyat insanın formalaşmasında, maariflənməsində mühüm rol oynayır, o zaman bu nəşrlərin əhəmiyyəti bir daha ortaya çıxacaqdır. Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyev ədəbiyyatın bu rolunu yüksək qiymətləndirmişdir. Ulu Öndər deyirdi: "İnsanlara şeir qədər, ədəbiyyat qədər, mədəniyyət nümunələri qədər güclü təsir göstərən başqa bir vasitə yoxdur" (3).

Kitabların hər bir xalqın həyatında, onun formalaşmasında mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyini söyləyən Əməkdar elm xadimi, tarix elmləri doktoru, professor, BMT yanında Beynəlxalq İnformasiyalaşdırma Akademiyasının akademiki Abuzər Xələfov öz fikirlərini təsdiq etmək üçün Ulu Öndər Heydər Əliyevin bu fikirlərini misal gətirir: "Kitab nəşri hər bir ölkənin, xalqın mədəniyyətində, ümumiyyətlə mənəvi, ictimai həyatında çox görkəmli yer tutur. ...Ona görə də hər birimiz kitablara borcluyuq" (4, s.99).

Məlum olduğu kimi, bədii ədəbiyyat nümunələri çap nəşrləri arasında xüsusi yer tutur. Bədii ədəbiyyat nümunələrinin insanların zövqünün, dünyagörüşünün, düşüncə mədəniyyətinin formalaşmasında mühüm rolu vardır. Buna görə də bədii ədəbiyyat nümunələrini çapa hazırlayarkən onların tərtibatına və redaktəsinə ciddi fikir vermək lazımdır. Bədii ədəbiyyat nümunələrinin çapa hazırlanması, tərtibatı və redaktəsi xüsusi səriştəli şəxslərə həvalə edilməlidir. Çünki bədii ədəbiyyat insanların zövqünün formalaşmasında olduqca mühüm vasitədir. Ona görə də bu əsərlərin təqdimi zamanı həm məzmunu, həm də formaya xüsusi önəm verilməlidir. Təsvir imkanlarının genişliyinə, estetik faktların zənginliyinə görə bədii ədəbiyyat sənət növləri cərgəsində birinci sırada dayanır. Ədəbiyyatı digər sənət növləri arasında məhz birinci sıraya çıxaran isə bədiilikdir. Bu baxımdan ədəbi-bədii nümunələrin çapa hazırlanması zamanı ona xüsusi həssaslıqla yanaşılmalıdır. Redaktor ilk növbədə əsərin məzmunu və forma uyğunluğuna diqqətlə yanaşmalıdır. Məzmun və formanın qırılmaz vəhdəti bədiiliyin əsas şərtidir. Məzmun əsərin forması ilə yanaşı, digər komponentləri, bütövlükdə obrazlar sistemini müəyyən edir. Bədii məzmun nəinki obrazlı forma tələb edir, həm də onu doğurur, obraz isə forma və məzmunun vəhdətini ifadə edir.

Bədii materialların, xüsusilə də müxtəlif ədəbi nəslə, fərqli yazı maneralarına və üslublara, fərqli dünyagörüşləri və ədəbi cərəyanlara mənsub olan müəlliflərin əsərlərinin toplandığı topluların, antologiyaların redaktəsi, nəşrə hazırlanması redaktordan xüsusi diqqət, savad tələb edir. Bu işi uğurla həyata keçirmək üçün redaktor ədəbiyyata, ədəbiyyatşünaslıq elminə, dilin qrammatik qaydalarına dərinlən bələd olmalıdır.

Redaktor çalışmalıdır ki, müəllifin üslubuna, onun dəsti-xəttinə xələl gətirəcək redaktə düzəlişlərinə yol verməsin. Redaktor diqqətlə nəzərə almalıdır ki, onun mətnə əlavə etdiyi ifadələr, etdiyi redaktə düzəlişləri orijinalın üslubuna toxunmasın, onun ruhuna uyğun şəkildə olsun. Bədii ədəbiyyat nümunələrinin nəşrə hazırlanması zamanı redaktor yoruculuğa və mənasızlığa yol verməməli, mətni uğursuz ifadələrdən qorunmalıdır. Müəllifin üslubuna hörmət redaktorun fikir verdiyi əsas məsələ olmalıdır.

Bəxtiyar Vahabzadənin 12 cildlik "Əsərləri"nin tədqiqi zamanı bu kitabların hər birinin məhz peşəkar və təcrübəli redaktorlar tərəfindən nəşrə hazırlanmasının, yüksək səviyyədə redaktə edilməsinin şahidi oluruq. Çoxcildlik peşəkar redaktorlar Azər Bağirov və Esmira Fuad tərəfindən nəşrə hazırlanmış, yuxarıda qeyd olunan bütün amillər nəzərə alınmışdır.

Eyni zamanda onu da vurğulamaq lazımdır ki, Bəxtiyar Vahabzadənin 12 cildlik "Əsərləri"ni yüksək poliqrafik icra prosesindən də keçmişdir ki, bu da həmin kitablara olan marağı daha da artırır.

Bir sözlə, Bəxtiyar Vahabzadənin 12 cildlik "Əsərləri" özünün yüksək məzmun keyfiyyətləri ilə yanaşı, yüksək səviyyədə redaktəsi və nəfis tərtibatı ilə də diqqəti cəlb edir. Çoxcildliyin yüksək bədii tərtibatı və peşəkar redaktəsi onu daha oxunaqlı etmiş, bu kitablara olan tələbatı və marağı artırmışdır. Bu gün nəşriyyatların qarşısında duran əsas məsələlərdən biri də kitabların yalnız məzmun deyil, həm də forma xüsusiyyətinə önəm verməkdən ibarətdir. Çünki müasir dünyada, nəşriyyatların sayının və onlar arasında olan rəqabətin gündən-günə artdığı bir şəraitdə kitabların məzmunu ilə yanaşı, onların forması, yüksək poliqrafik icrası və eyni zamanda peşəkar redaktəsi də mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Allahverdiyev B. *Ümumi kitab tarixi*. – Bakı: Azərbaycan Milli Ensiklopediyası Nəşriyyat Poliqrafiya Birliyi, 2003. – 384 s.

2. Aslan K. *Şəxsiyyətin formalaşmasında bədii ədəbiyyatın rolu*. – Bakı: Bakı Universiteti, 2008. – 324 s.

3. Hacıyeva M. *Heydər Əliyev və Azərbaycan ədəbiyyatı // "Bizim söz" qəzeti, 2009, iyun*.

4. Xələfov A. *Azərbaycanda kitabxana işinə dair Heydər Əliyev doktrinası uğurla davam edir*. – Bakı: Bakı Universiteti, 2009. – 189 s.

5. Vahabzadə B. Əsərləri. I cild. – Bakı: "Azərbaycan" nəşriyyatı, 2001. – 544 s.
6. Vahabzadə B. Əsərləri. II cild. – Bakı: "Azərbaycan" nəşriyyatı, 2002. – 576 s.
7. Vahabzadə B. Əsərləri. III cild. – Bakı: "Azərbaycan" nəşriyyatı, 2002. – 512 s.
8. Vahabzadə B. Əsərləri. IV cild. – Bakı: "Çaşıoğlu" nəşriyyatı, 2002. – 608 s.
9. Vahabzadə B. Əsərləri. V cild. – Bakı: "Çaşıoğlu" nəşriyyatı, 2002. – 504 s.

**PUBLISHING FEATURES OF BAKHTIYAR VAHABZADE'S
MULTIVOLUME "COMPOSITIONS"**

Alemdar Bayramov

*Doctor of Philosophy on Philology, Associate Professor
Narmina Khanlarova*

*Master of the Department of Bibliology and Publishing
of the Baku State University*

The article comments on the first of the twelve volumes of the "Compositions" by the national poet Bakhtiyar Vahabzadeh. It is noted that the first volume of the multivolume includes examples of the poet's work for 1945-1960.

The article says that the author's 12-volume "Compositions" also attract attention with high artistic design and professional editing capabilities.

**ОСОБЕННОСТИ ПУБЛИКАЦИИ МНОГОТОМНОГО «ПРОИЗВЕДЕНИЯ»
БАХТИЯРА ВАХАБЗАДЕ**

Алемдар Байрамов

*доктор философии по филологическим наукам, доцент
Нармина Ханларова*

*Магистр кафедры книговедения и издательского дела Бакинского
государственного университета*

В статье комментируется первый из двенадцати томов «Произведения» народного поэта Бахтияра Вахабзаде. Отмечается, что в первый том многотомника включены примеры творчества поэта за 1945-1960 годы.

В статье говорится, что авторские 12-томные «Произведения» также привлекают внимание высоким художественным оформлением и возможностями профессионального редактирования.